مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە فىل — 5 ئايەت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَٰبِ ٱلْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِى تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ
طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

پەرۋەردىگارىڭنىڭ فىل ئىگىلىرىنى قانداق قىلغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ﴿1﴾. ئۇ ئۇلارنىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى بەربات قىلمىدىمۇ؟ ﴿2﴾. ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى ﴿3﴾. قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ ﴿4﴾. ئۇلارنى چاينىۋېتىلگەن سامانەك قىلىۋەتتى ﴿5﴾.

كەبىنى ئۆرۈۋەتمەكچى ۋە ئۇنىڭ ئەسىرىنى بارلىقتىن يوقاتماقچى بولۇپ كەلگەن فىل ئىگىلىرىنى تونۇپ قېلىش بولسا، اللہ تائالانىڭ قۇرەيشلىكلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىنىڭ بىرىدۇر. اللہ تائالا فىل ئىگىلىرىنى يوقاتتى. ئۇلارنى باش ئەگدۈردى. ئۇلارنىڭ كەبىنى ئۆرۈۋەتمەكچى بولغانلىقىنى بەربات قىلدى ۋە ئۇلارنى قاتتىق رەسۋا قىلىپ كەينىگە قايتۇردى.

فىل ئىگىلىرى خرىستىئان دىنىدىكى كىشىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى دىنىي ئەھۋالى بۇتلارغا ئىبادەت قىلىدىغان قۇرەيشلىكلەرنىڭ ئەھۋالىغا يېقىن ئىدى. لېكىن، (ھەر ئىككى مىللەت دىن جەھەتتە بىرسى بىرسىدىن جىق پەرقلىق بولمىسىمۇ)، اللہ تائالانىڭ فىل ئىگىلىرىگە قارشى قۇرەيشلىكلەرگە ياردەم بېرىشى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلىدىغانلىقىغا ئالدىن بېرىلگەن بېشارەت ئىدى. چۈنكى، كۈچلۈك رىۋايەتكە ئاساسەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام شۇ يىلى تۇغۇلغان. يەنى بۇ خۇددى: ئى قۇرەيش گۇرۇھى! بىزنىڭ سىلەرگە ياردەم بېرىشىمىز سىلەرنىڭ ھەبەشلەردىن ياخشى بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن ئەمەستۇر. (بىزنىڭ سىلەرگە ياردەم بېرىشىمىز) پەقەت پەيغەمبەرلەرنىڭ تۈگەنچىسى بولغان ساۋاتسىز پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىش بىلەن ئۇلۇغلىماقچى ۋە كاتتىلىماقچى بولغان كەبىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈندۇر، دېگەنلىكتۇر.

فىل ئىگىلىرىنىڭ قىسسىسىنى قىسقىلا قىلىپ بايان قىلىش توغرىسىدا

تۆۋەندە بايان قىلماقچى بولغىنىمىز فىل ئىگىلىرىنىڭ قىسسىسىنىڭ قىسقىچە بايانىدۇر. بىز يۇقىرىدا خەندەك ئىگىلىرىنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغاندا، مۇشرىك ۋە ھىميەرنىڭ پادىشاھلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرى بولغان زۇنۇۋاسنىڭ 20 مىڭغا يېقىن خرىستىئانلارنى ئورەك كولاپ، ئوت يېقىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن پەقەت دوس زوسۆئلەبان دېگەن ئادەمنىڭ قۇتۇلۇپ چىقىپ،

www.munber.org

خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان شامنىڭ پادىشاھى قەيسەرنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلغانلىقىنى، ھەبەشىستان يەمەنگە ئەڭ يېقىن يەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ پادىشاھى نەجاشىنىڭ دوس زو سۆئىلەبانغا ياردەم قىلىشى ئۈچۈن قەيسەرنىڭ (نەجاشىغا قارىتىپ) دوس زو سۆئىلەبانغا خەت يېزىپ بەرگەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن نەجاشىنىڭ ئۇ ئادەم بىلەن بىللە ئەريات ۋە ئەبرەھە ئىبنى ساباھ ئەبۇيەكسۇم دەپ ئاتىلىدىغان ئىككى قوماندانى نۇرغۇن ئەسكەرلەر بىلەن (يەمەنگە) ئەۋەتكەنلىكىنى، ئۇ ئەسكەرلەرنىڭ يەمەنگە كىرىپ (بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن) ئۆيلەرنى ئاختۇرغانلىقىنى، ھىميەرنىڭ پادىشاھلىقىنى تارتىۋالغانلىقىنى ۋە زۇنۇۋاسنىڭ دېڭىزدا سۇنىڭ ئاستىدا قېلىپ ھالاك بولغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق.

(ھەبەشلەر ھىميەرنىڭ پادىشاھلىقىنى تارتىۋالغاندىن كېيىن) يەمەننىڭ پادىشاھلىقى ئۇلارنىڭ قولىغا ئۆتتى. يەمەنگە ھېلىقى ئەريات ۋە ئەبرەھە دەپ ئاتىلىدىغان ئىككى قوماندان باشلىق بولدى. كېيىنچە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدا ئىختىلاپ يۈز بېرىپ، بىر بىرى بىلەن ئۇرۇش قىلماقچى بولۇپ (ئىككى تەرەپنىڭ ئادەملىرى) سەپ تۈزۈشكەندە، بىرى يەنە بىرىگە: ئارىمىزدا مۇنداق ئەسكەر تارتىپ بىر بىرىمىز بىلەن ئۇرۇش قىلىش ھاجەتسىز، مەنمۇ مەيدانغا چىقاي، سەنمۇ مەيدانغا چىق، قايسىمىز يەنە بىرىمىزنى ئۆلتۈرسە، شۇ باشلىقلىققا ئوڭچە ئېرىشىدۇ، دېدى. بۇ سۆزگە يەنە بىرسىمۇ قوشۇلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىلىسى نەيزىلىرىنى تاشلاپ قويۇپ (قىلىچ بىلەنلا) مەيدانغا چۈشۈشتى. ئەريات ئەبرەھەگە بىر ھۇجۇم قىلىپ قىلىچ بىلەن ئۇنىڭ بۇرنىنى، ئېغىزىنى ۋە يۈزىنىڭ بىر تەرىپىنى كېسىۋەتتى. ئەبرەھەنىڭ ئازاد قىلىۋەتكەن قۇلى ئەرياتقا ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

ئەبرەھە (مەيداندىن) يارىدار ھالەتتە قايتىپ كەلدى. يارىسىنى داۋالىتىپ ساقايتتى ۋە يەمەندىكى ھەبەش ئەسكەرلىرىگە ئۆزى يالغۇز باش بولدى.

كېيىنچە نەجاشى ئەبرەھەنىڭ قىلمىشلىرىغا ئاچچىغلاپ ئۇنىڭغا خەت يازدى. خېتىدە ئۆزىنىڭ (يەمەن شەھىرىگە بېسىپ كىرىپ) ئۇنىڭ تۇپرىقىغا دەسسەيدىغانلىقىغا ۋە ئۇنىڭ كوكۇلا چېچىنى قىرقىيدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىپ قەسەم ئىچكەن ئىدى. ئەبرەھە نەجاشىغا، (ئۇنىڭ ئۆزىگە) رەھمى قىلىشىنى سوراپ ئەلچى ئەۋەتتى. ئەلچى بىلەن بىللە نۇرغۇنلىغان سوۋغا ـ سالاملار، بىر قاچىدا يەمەننىڭ تۇپىسى ۋە ئۆزىنىڭ قىرقىلغان كوكۇلا چېچىدىن ئەۋەتتى. ئۇ ئەلچى بىلەن يەنە بىر پارچە خەت ئەۋەتكەن بولۇپ خەتتە: (مانا بۇ يەمەن شەھىرىنىڭ تۇپىسى) پادىشاھ مۇشۇ قاچىدىكى تۇپىغا دەسسەپ قەسىمىدىن چىقسۇن ۋە مانا ماۋۇ مېنىڭ كوكۇلا چېچىم، مەن بۇنى سىلىگە ئەۋەتتىم، دەپ يېزىلغان ئىدى. بۇلار نەجاشىغا يېتىپ بارغاندا، ئۇ ئەبرەھەنىڭ بۇ قىلمىشلىرىغا ھەيران قالدى، ئۇنىڭدىن رازى بولدى ۋە ئۇنىڭ (باشلىقلىقىنى) ئېتىراپ قىلدى.

(كېيىنچە) ئەبرەھە: مەن پات ئارىدا يەمەن زېمىنىدا سىلىگە ئاتاپ تەڭدىشى يوق بىر چېركاۋ سالدۇرىمەن، دەپ نەجاشىغا ئەلچى ئەۋەتتى ۋە سەنئا شەھىرىگە ناھايىتى كاتتا، ئېگىز ۋە تۆت ئەتراپى نەقىشلىنىپ زىننەتلەنگەن بىر چېركاۋ سېلىشقا باشلىدى. ئەرەبلەر بۇ چېركاۋنىڭ ناھايىتى ئېگىزلىكىدىن ئۇنى: ”ئەلقۇلەيىيەس“ دەپ ئاتاشتى. چۈنكى، ئۇنىڭ ناھايىتى ئېگىزلىكىدىن ئۇنىڭغا قارىغان كىشىنىڭ دوپپىسى يەرگە چۈشۈپ كەتكىلى تاسلا قالاتتى.

ئەبرەھە بۇ چېركاۋنى خۇددى مەككىدىكى كەبىگە ئوخشاش ھەج قىلىنىدىغان بىر ئورۇنغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن، ئەرەبلەرنىڭ ھەج قىلماقچى بولغانلىرىنى بۇ چېركاۋغا يۈزلەندۈرمەكچى بولدى ۋە شۇنداق قىلىشنى قول ئاستىدىكى يەرلەردە ئېلان قىلدى. بۇ ئىشنى ئەدنان ۋە قەھتان قەبىلىلىرىنىڭ

www.munber.org

ئەرەبلىرى يامان كۆردى ۋە بۇ ئىش ئۇچۇن قۇرەيشلىكلەرنىڭ قاتتىق ئاچچىغى كەلدى. بۇ ئىشقا ئاچچىغى كەلگەن ئەرەبلەرنىڭ بىرى بېرىپ، كېچىدە ئۇ چىركاۋنىڭ ئىچىگە كىرىپ، تاھارەت قىلىپ قويۇپ قايتىپ كېلىدۇ. بۇ تاھارەتنى چىركاۋنىڭ خىزمەتكارلىرى كۆرۈپ قىلىپ ئەبرەھەگە يەتكۈزىدۇ ۋە ئۇنىڭغا: بۇ ئىشنى چوقۇم بۇ چىركاۋ كەبىسىگە ئوخششىپ قالغانلىقى ئۇچۇن ئاچچىغى كەلگەن ئەرەبلەرنىڭ بىرسى قىلغان، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەبرەھە مەككىگە (ئەسكەر تارتىپ بېرىپ) كەبىنىڭ تېشىنى بىرمۇ بىر چىقىرىپ، ئۇنى خانى - ۋەيران قىلىۋېتىشكە قەسەم قىلىدۇ.

مۇقاتىل ئىبنى سۇلايمان مۇنداق دەپ بايان قىلىدۇ: قۇرەيشلىك بىر قانچە ياشلار ئۇ چىركاۋغا كىرىپ ئۇنىڭغا ئوت قويىۋېتىدۇ. بۇ، شامال قاتتىق چىققان بىر كۈن بولۇپ، چىركاۋنىڭ ھەممىسى كۆيۈپ يەرگە يېقىلىپ چۈشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەبرەھە (كەبىنى يىقىۋېتىش ئۈچۈن) قاتتىق تەييارلىق قىلىپ، ئۆزىنى كەبىنى ئۆرۈۋېتىشتىن ھېچكىمنىڭ توسۇپ قالالماسلىقى ئۈچۈن ناھايىتى جىق ئەسكەر بىلەن يولغا چىقىدۇ. ئۆزى بىلەن بىللە "مەھمۇد" دەپ ئاتىلىدىغان ناھايىتى چوڭ بىر فىلنىمۇ ئېلىۋالىدۇ. ئۇ فىلنى ئۇنىڭغا ھەبەشىستاننىڭ پادىشاھى نەجاشى شۇ ئىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئىدى. ئۇ يەنە ئۆزى بىلەن بىللە ئۇ فىلدىن باشقا سەككىز دانە فىلنى ئېلىۋالغان دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. ئېلىۋالغان فىل 12 دانە ئىدى دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. الله تائالا توغرىسىنى بىلىدۇ.

ئۇنىڭ فىلنى ئېلىۋېلىشتىكى مەقسىدى بولسا، كەبىنىڭ ئەتراپىنى زەنجىر بىلەن ئوراپ، زەنجىرلەرنىڭ ئۇچىنى بىر ياغاچقا باغلاپ، ياغاچنى فىلنىڭ گەردىنىگە قويۇپ، فىلنى ماڭدۇرۇپ كەبىنىڭ تېمىنى بىر قېتىمدىلا ئۆرۈۋېتىش ئىدى.

ئەبرەھەنىڭ شۇ مەقسەت بىلەن يولغا چىققانلىقىنى ئاڭلىغان ئەرەبلەر ئۇنىڭ بۇ قىلمىشىنى قورقۇنچلۇق بىر ئىش دەپ قاراپ، ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ قېلىشنى ۋە كەبىگە يامانلىق قىلماقچى بولغان (ئۇ) كىشىنى كەينىگە قايتۇرۇشنى ئۆزلىرىنىڭ ئۈستىدىكى بىر مەسئۇلىيەت دەپ قارىدى. شۇنىڭ بىلەن (ئۇنىڭ ئالدىنى توسقىلى) يەمەنلىكلەرنىڭ ئەك ھۆرمەتلىك ئادەملىرى ۋە باشلىقلىرىدىن بىرى بولغان زۇنەفەر دەپ ئاتىلىدىغان بىر كىشى (مەيدانغا چىقىپ) قەۋمىنى ۋە باشقا قەبىلىلەرنى ئەبرەھە بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا ۋە الله تائالانىڭ ئۆيى بولغان كەبىنى قوغداپ جىھاد قىلىشقا، ئەبرەھەنى كەبىنى ئۆرۈۋەتمەكچى ۋە ۋەيران قىلىۋەتمەكچى بولغانلىقىدىن توسۇشقا چاقىردى. ئۇلار ئۇنىڭ چاقىرىقىغا قوشۇلۇپ ئەبرەھە بىلەن ئۇرۇش قىلدى. الله تائالا (ئەبرەھەنى ئۆزى ئازاب ئەۋەتىپ ھالاك قىلىپ) كەبىنىڭ ئىززىتىنى ۋە ھۆرمىتىنى (كىشىلەرگە بىلدۈرۈپ قويماقچى) بولغانلىقىدىن ئىبارەت ھېكمىتى ئۈچۈن، ئەبرەھە بۇ ئۇرۇشتا ئۇلارنى يېڭىدۇ ۋە زۇنەفەر دېگەن كىشىنى ئەسىرگە چۈشۈرۈپ ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ يولىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەبرەھە "خەسئەم" دېگەن يەرگە كەلگەندە، نۇفەيل ئىبنى ھەبىب خەسئەمى، شەھران ۋە ناھىس دەپ ئاتىلىدىغان خەسئەمنىڭ ئىككى قەبىلىسى بىلەن ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلدى. ئەبرەھە ئۇلارنىمۇ يەڭدى ۋە نۇفەيل ئىبنى ھەبىبنى ئەسىرگە ئالدى. ئەبرەھە ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى، ئەمما ئۆلتۈرمەي مەككىگە باشلاپ ئاپىرىش ئۈچۈن ئۇنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ ماڭدى.

ئەبرەھە تائىپقا يېقىنلىشىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ ئادەملىرى بولغان سەقىف قەبىلىسى ئەبرەھەنىڭ ئۆزلىرىنىڭ "لات" دەپ ئاتىلىدىغان ئۆيىنى (يەنى ئىبادەتخانىسى ئۆرۈۋېتىشىدىن) قورقۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇنىڭ بىلەن كېلىشىم تۈزدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبرەھە ئۇلارنى ئىززەتلىدى ۋە ئۇلار ئەبۇرىغال دېگەن ئادەمنى يول باشلاپ بېرىشى ئۈچۈن ئەبرەھەگە قوشتى.

www.munber.org

ئەبرەھە مەككىگە يېقىن يەر بولغان ”مۇغەممەس“ كە كېلىپ چۈشتى ۋە ئەسكەرلىرىنى مەيلى تۆگە بولسۇن ياكى باشقا ماللار بولسۇن، مەككىلىكلەرنىڭ ئوتلاش ئۈچۈن قويۇپ بەرگەن ماللىرىنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرىدى. ئېلىپ كېلىنگەن ماللارنىڭ ئىچىدە ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ ئىككى يۈز دانە تۆگىسى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ چارلىغۇچى قوشۇننىڭ باشلىقى بولغان ئەسۋەد ئىبنى مەقسۇد (ئەبرەھەنىڭ بۇيرۇقى بىلەن) تۇتۇپ كەلگەن ئىدى. ئىبنى ئىسهاقنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، بەزى ئەرەبلەر ھەتتا ئۇنى تىللاپ شېئىرمۇ ئوقۇغان.

ئەبرەھە ھىميەرىلىك ھەناتە دېگەن كىشىنى مەككىگە بېرىپ قۇرەيشلىكلەرنىڭ كاتتىبېشىغا ئەگەر ئۇلار ئۇنىڭ كەبىنى (ئۆرۈۋېتىشكە) قارشىلىق كۆرسەتمىسىلا، ئۆزىنىڭ ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلمايدىغانلىقىنى يەتكۈزۈشكە بۇيرىدى. ھەناتە (مەككىگە كىرگەندە كىشىلەر ئۇنى) ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ قېشىغا باشلاپ ئاپاردى ۋە ئۇ ئابدۇلمۇتەللىبكە ئەبرەھەنىڭ دېگەن گەپلىرىنى يەتكۈزدى. ئابدۇلمۇتەللىب ئۇنىڭغا: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، بىز ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلمايمىز، بىزدىمۇ ھەم ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلغۇدەك كۈچ يوق، بۇ الله تائالانىڭ ئۆيى ۋە الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالغان ئۆي، ئەگەر الله تائالا ئۇ ئۆيىنى قوغدىسا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆيىدۇر ۋە ھەرەمىدۇر، ئەگەر الله تائالا ئۇنى قوغدىمىسا، الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، بىزدە ئۇنى قوغدىغىدەك كۈچ يوق، دېدى. ھەناتە ئۇنىڭغا: سەن مەن بىلەن ئەبرەھەنىڭ قېشىغا بارغىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇلمۇتەللىب ئۇنىڭ بىلەن ئەبرەھەنىڭ قېشىغا ماڭدى.

ئابدۇلمۇتەللىب ئەبرەھەنىڭ قېشىغا بارغاندا، ئەبرەھە ئۇنى ھۆرمەتلىدى. ئابدۇلمۇتەللىب سېمىز ۋە چىرايلىق ئادەم ئىدى. ئەبرەھە تەختىدىن چۈشۈپ ئابدۇلمۇتەللىب بىلەن بىللە پالاس ئۈستىدە ئولتۇردى ۋە تەرجىمانىغا: سېنىڭ نېمە ھاجىتىڭ بار؟ دەپ سورىغىن، دېدى. ئابدۇلمۇتەللىب تەرجىمانىغا: (مېنىڭ ھاجىتىم) ئۇ يېغىپ ئېلىپ كەلگەن ئىككى يۈز دانە تۆگەمنى ماڭا قايتۇرۇپ بەرسۇن، دېدى. ئەبرەھە تەرجىمانىغا: ئۇنىڭغا مەن سېنى دەسلەپ كۆرگەندە كۆزۈمگە ناھايىتى ئېسىل كۆرۈنگەن ئىدىڭ، كېيىن ماڭا سۆزلىگەن ۋاقتىڭدا نەزىرىمدىن چۈشتۈڭ. مەن سېنىڭ ۋە سېنىڭ ئەجدادلىرىڭنىڭ كەبىسى بولغان ئۆيىنى ئۆرۈۋېتىش ئۈچۈن كەلسەم، سەن ماڭا ئۇ توغرىسىدا سۆز ئاچماي، ئەكسىچە ئېلىپ كەلگەن ئىككى يۈز تۆگە توغرىسىدا سۆز ئاچامسەن؟ دېگىن، دېدى.

ئابدۇلمۇتەللىب ئۇنىڭغا: مەن تۆگىنىڭ ئىگىسى، كەبىنىڭمۇ ئۇنى قوغدايدىغان ئىگىسى بار، دېدى. ئەبرەھە: ئۇ مەندىن كەبىنى قوغدىيالمايدۇ، دېدى. ئابدۇلمۇتەللىب: ئۇنداق بولسا ئالدىڭدا كەبە تۇرۇپتۇ، دېدى.

بەزى رىۋايەتتە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: قۇرەيشنىڭ مۆتىۋەرلىرىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر ئابدۇلمۇتەللىب بىلەن بىللە (ئەبرەھەنىڭ قېشىغا بېرىپ) ئەگەر ئۇ كەبىگە چېقىلماي قايتىپ كەتسە، ئۆزلىرىنىڭ ئۇنىڭغا ”تىھامە“ دېگەن يەرنىڭ بارلىق مال - دۇنياسىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى (بىلدۈردى). ئەبرەھە ئۇنىمىدى ۋە ئابدۇلمۇتەللىبكە تۆگىسىنى قايتۇرۇپ بەردى. ئابدۇلمۇتەللىب قۇرەيشلىكلەرنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ، ئۇلارغا ئەسكەرلەردىن ئەزىيەت كېلىپ قېلىشتىن قورقۇپ، ئۇلارنى مەككىدىن چىقىپ كېتىپ ئۆزلىرىنى تاغلارنىڭ ئۈستىدە دالدىغا ئېلىشقا بۇيرىدى. ئابدۇلمۇتەللىب كەبىنىڭ ئىشىكىنىڭ ھالقىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ بىر تۈركۈم كىشىلەر بىلەن بىللە ئەبرەھە ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرىگە قارشى ياردەم تىلەپ الله تائالاغا دۇئا قىلدى. ئۇ كەبىنىڭ ئىشىكىنىڭ ھالقىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

www.munber.org

يوقتۇر ھېچبىر ئەندىشە زادى بىزدە،

ھەر كىم قوغدار ئۆزىنىڭ مال - مۈلكىنى.

ئى رەب! قوغدا سەنمۇ ئۆز ئۆيۈڭنى،

غالىب بولمىسۇن كرىبست ئىگىسى تاڭلا كۈنى.

ئىبنى ئىسھاق: ئابدۇلمۇتەللىب ئىشىكنىڭ ھالقىسىنى قويۇپ بېرىپ كىشىلەر بىلەن بىللە تاغلارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى، دېدى.

مۇقاتىل ئىبنى سۇلايمان مۇنداق دەپ بايان قىلىدۇ: ئۇلار ئەسكەرلەرنىڭ تۆگىلەرگە يولسۇزلۇق بىلەن چېقىلىپ قويۇشى بىلەن الله تائالانىڭ ئۇلاردىن ئىنتىقام ئېلىشىنى ئۈمىد قىلىپ كەبىنىڭ قېشىدا 100 دانە تۆگىنى قۇربانلىققا ئاتاپ قويۇپ قويدى. ئەبرەھە ئەتىسى تاڭنىڭ ئېتىشى بىلەن مەككىگە كىرىشكە تەييارلاندى. مەھمۇد ئىسىملىك فىلنى ۋە ئەسكەرلىرىنى تەييارلىدى.

ئۇلار پىلنى مەككە تەرىپىگە قاراتقاندا، نۇفەيل ئىبنى ھەبىب پىلنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قۇلىقىدىن تۇتۇپ (ئۇنىڭغا): سەن الله تائالانىڭ ھەرەمىدە، سەن ياكى يېتىۋال ياكى كەلگەن يېرىڭگە قايتىپ كەت دەپ بولۇپ ئۇنىڭ قۇلىقىنى قويۇپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن پىل يېتىۋالدى.

نۇفەيل ئىبنى ھەبىب يۈگۈرۈپ تاغنىڭ تۆپىسىگە چىقىۋالدى. ئۇلار پىلنى قوپتۇرۇش ئۈچۈن (ئۇنى) ئۇردى، پىل قوپقىلى ئۇنىمىدى. ئۇلار ئۇنىڭ بېشىغا پالتا بىلەن ئۇردى ۋە تۇمشۇقىغا ئىلمەكلەرنى كىرگۈزۈپ تۇمشۇقىنى تىتىۋەتتى، يەنە قوپقىلى ئۇنىمىدى. ئۇلار ئۇنى يەمەن تەرەپكە قاراتسا، ئۇ قوپۇپ يۈگۈردى. شام ۋە كۈن چىقىش تەرەپلەرگە قاراتسىمۇ شۇنداق قىلدى. (ئەمما) مەككە تەرەپكە قاراتسا يېتىۋالدى.

الله تائالا دېڭىز تەرەپتىن قارچۇغا ۋە قارا قۇشقاچتەك قۇشلارنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئەۋەتتى. ھەربىر قۇشنىڭ تۇمشۇقىدا بىر، پۇتلىرىدا ئىككى داندىن نوقۇت ۋە يېسىمۇقتەك چوڭلۇقتا تاشلار بار ئىدى. ئۇ تاشلار تەككەن ھەرقانداق كىشى ئۆلدى. تاش ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە تەگمىدى. ئۇلار يول تەرەپكە قاراپ قاچتى ۋە نۇفەيل ئىبنى ھەبىبنىڭ يول باشلاپ مېڭىشى ئۈچۈن، ئۇنى ئىزلەشتى. بۇ چاغدا، نۇفەيل ئىبنى ھەبىب قۇرەيش ۋە ھىجازنىڭ ئەرەبلىرى بىلەن تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ الله تائالانىڭ ئۇلارغا چۈشۈرگەن ئازابىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتاتتى.

نۇفەيل ئىبنى ھەبىب مۇنداق شېئىر ئوقۇدى:

قەيەرگە قاچىسىلەر، الله تائالا (سىلەرنى) ئىزدىگۈچىدۇر. ئەبرەھە غەلىبە قىلغۇچى ئەمەس، ئەكسىچە مەغلۇب بولغۇچىدۇر

ئىبنى ئىسھاق: نۇفەيل ئىبنى ھەبىب يەنە مۇنداق شېئىر ئوقۇدى، دېدى.

سالاملار بولسۇن سىزگە ئى رۇدەينە![1]

سىز بىلەن خۇرسەنمىز تاڭنىڭ ئېتىشىدىن،

- كۆرەلمەيسىز - گەرچە كۆرگەن بولسىڭىز،

مۇھەسسەبنىڭ [2] يېنىدا بىز كۆرگەن كەچمىشتىن.

خۇرسەن بولاتتىڭىز ئۇ چاغدا ھەم،

[1] ”رۇدەينە“ نى بەزىلەر: بىر ئايالنىڭ ئىسمى دېسە، بەزىلەر: بىر يەرنىڭ ئىسمى، دەيدۇ. يەنە بەزىلەر: ئۇ نەيزە ياسىلىدىغان بىر ئۆينىڭ ئىسمى دەپ قارىشىدۇ.
[2] مۇھەسسەب - مەككىدىكى بىر يەرنىڭ ئىسمىدۇر.

www.munber.org

كەچۈرەتتىڭىز مېنى بۇ ئىشتىن.
پەرىشان بولماستى كۆڭلىڭىزمۇ ھەم،
ئېچىنمايتتى يوقاتقىنىمىزدىن.
قۇشلارنى كۆرۈپ ئېيتتىم ھەمدى اللّٰه غا،
قورقتۇم قوشنىڭ باشلارغا تاش ئېتىشىدىن.
ھەممە ئەسكەرگە گويا مەن قەرزدارەدەكلا،
ھەيرانمەن ”نۇفەيلە قېنى“ دەپ مېنى سورىشىدىن.

ئەتا ئىبنى يەسار ۋە باشقىلار: شۇ ۋاقتىنىڭ ئۆزىدىلا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلمىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە شۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا ئۆلگەنلەر بار. قېچىپ كېتىۋاتقاندا سۆڭەكلىرى بىر ـ بىرلەپ ئاجراپ چۈشۈپ ئۆلگەنلەرمۇ بار. ئەبرەھە بولسا قېچىپ كېتىۋاتقاندا سۆڭەكلىرى بىر ـ بىرلەپ ئاجراپ چۈشۈپ ئۆلگەنلەرنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ قېچىپ چىقىپ خەسئەم دېگەن شەھەرگە بېرىپ ئۆلدى، دېدى.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دېدى: ئۇلار قېچىپ چىقىپ يول ئۈستىدە ۋە دوقمۇشلاردا يىقىلىپ چۈشۈپ ھالاك بولدى. ئەبرەھە يارىلاندى. ئۇلار ئۇنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ ماڭدى. ئۇ تاكى سەنئاغا يېتىپ كېلىپ بولغىچە بىر بارماق بىر بارماقتىن چۈشۈپ تۈگەپ، خۇددى باچكىدەك بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئەبرەھە ھەتتا كۆكرىكى يېرىلىپ چىقىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئۆلگەن.

ئىبنى ئىسھاق يەنە مۇنداق دېدى: اللّٰه تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندە، قۇرەيشلەرنىڭ دۇنيادىكى ئىش ـ ئەمەللىرىنىڭ داۋام قىلىشى ئۈچۈن ئۇلارنى ھەبەشلەردىن قوغدىغانلىقىنىڭ ئۆزىنىڭ قۇرەيشلەرگە ئاتا قىلغان نېمىتى ۋە قىلغان مەرھەمەتلىرىنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ فىل ئىگىلىرىنى قانداق قىلغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇ ئۇلارنىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى بەربات قىلمىدىمۇ؟ ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى. قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ، ئۇلارنى چاينىۋېتىلگەن ساماندەك قىلىۋەتتى﴾** ﴿قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن. ئۇلار قىشلىق ۋە يازلىق سەپىرىدە قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، بۇ ئۆي (يەنى بەيتۇللاھ) نىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلسۇنكى، ئۇ ئۇلارنى ئاچلىقتا ئوزۇقلاندۇردى، ئۇلارنى قورقۇنچتىن ئەمىن قىلدى﴾[1] يەنى اللّٰه تائالانىڭ شۇنداق قىلىشى، اللّٰه تائالا ئۇلارغا بىر ياخشىلىقنى (يەنى ئىسلام دىنىنى بېرىشنى) كۆزلەپ ئۇلارنىڭ بۇرۇنقى ئەھۋالىدىن ئازراقمۇ بىر نەرسە ئۆزگەرىپ كەتمىسۇن، دېگەنلىكى ئۈچۈندۇر.

﴿ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر ئىسھاق ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ: ئۇ قۇشلار توپ ـ توپ قىلىنغان تۈگىلەردەك توپ ـ توپ ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس: ئۇ، قۇشلارنىڭكىدەك تۇمشۇقلىرى ۋە ئىتلارنىڭكىدەك تىرناقلىرى بار قۇشلاردۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە: ئۇ دېڭىزدىن چىققان قۇشلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ باشلىرى خۇددى يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭكىدەكتۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۇبەيدە ئىبنى ئۇمەيرە: ئۇ، تۇمشۇقلىرىدا ۋە تىرناقلىرىدا تاش ئالغان، رەڭگى قارا كەلگەن دېڭىز قوشلىرىدۇر، دېدى. يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ھەممىسى توغرىدۇر.

ئۇبەيدە ئىبنى ئۇمەيرە يەنە مۇنداق دېدى: اللّٰه تائالا پىل ئىگىلىرىنى ھالاك قىلماقچى بولغاندا دېڭىزدىن قارچۇغا ۋە قارا قۇشقاچتەك قۇشلارنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئەۋەتتى. ھەربىر قۇشنىڭ تۇمشۇقىدا

---

[1] سۈرە قۇرەيش 1 ــ 4 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

بىر، پۇتلىرىدا ئىككى بولۇپ جەمئىي ئۈچ دانە تاش بار ئىدى. قۇشلار كېلىپ ئۇلارنىڭ باشلىرىدا سەپ تۈزۈپ تۇردى ئاندىن ئۇلار قاتتىق بىر سايرىدى - دە، ئۆزلىرىنىڭ تۇمشۇقلىرىدىكى ۋە پۇتلىرىدىكى تاشلارنى تاشلىدى. ئۇ تاش ئادەمنىڭ بېشىغا تەگسە، ئۇنىڭ ئارقا مەقئەتىدىن چىقىپ كېتەتتى. ئەگەر يان تەرەپكە تەگسە، ئۇنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىن چىقىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە الله تائالا قاتتىق بىر شامالنى ئەۋەتتى. شامال تاشلارنى ئۇردى. شۇنىڭ بىلەن تاشلارنىڭ بېسىمى تېخىمۇ ئاشتى - دە، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھالاك بولۇپ كەتتى.

﴿**ئۇلارنى چاينىۋېتىلگەن سامانەك قىلىۋەتتى**﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ھالاك ۋە بەربات قىلدى. الله تائالا ئۇلارنى ئۇلارنىڭ مەقسەتلىرىگە ئازراقمۇ يەتكۈزمەي، ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرى ۋە ئاچچىقلىرى بىلەن قايتۇردى. ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى شۇ يەردە ھالاك بولدى. (ئۇلارغا چۈشكەن ئازابنى ئۆز قەۋمىگە) خەۋەر بېرىش ئۈچۈن بىرەرسى (ئۆز شەھىرىگە قايتقان بولسا) ئۇ خۇددى ئۇلارنىڭ پادىشاھى ئەبرەھەدەك يارىدار ھالەتتە قايتتى. ئەبرەھەمۇ شەھىرى سەنئاغا يېتىپ بارغاندا، كۆكرىكى يېرىلىپ چىقىپ كەتكەن ۋە ئۇلارغا بولغان ئىشلاردىن خەۋەر بېرىپ، بولۇپ ئۆلگەن. ئەبرەھەدىن كېيىن ئۇنىڭ بالىسى يەكسۇم ئۇنىڭ ئورنىغا پادىشاھ بولدى. يەكسۇمدىن كېيىن ئۇنىڭ قېرىندىشى پادىشاھ بولدى.

كېيىن ھۇمەيرىلىك زۇيەزىننىڭ ئوغلى سەيف كىسرانىڭ قېشىغا بېرىپ ھەبەشلەرگە قارشى ياردەم تەلەپ قىلدى. كىسرا ئۇنىڭ بىلەن ئەسكەرلىرىنى ئەۋەتتى. ئەسكەرلىرى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇرۇش قىلدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا سەيفكە ئۇنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ پادىشاھلىقىنى قايتۇرۇپ بەردى. ئۇنى تەبرىكلىگىلى ئەرەبلەردىن ئەلچىلەر كەلدى.

بىز سۈرە پەتھدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇرۇپ مۇشرىكلارنىڭ ئۈستىگە چۈشىدىغان داۋانغا يېقىن كەلگەن چاغدا، ئۇنىڭ تۆگىسىنىڭ چۆكۈۋالغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ (تۆگىنى قوپۇرۇش ئۈچۈن) ئۇنى سىلىكگەنلىكىنى، تۆگىنىڭ يەنىلا مىدىرلىماي تۇرۇۋالغانلىقىنى، ئاندىن كىشىلەرنىڭ: قەسۋا[1] تۇرۇۋالدى، قەسۋا تۇرۇۋالدى، دېيىشكەنلىكىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «قەسۋا تۇرۋالمىدى، بۇ ئۇنىڭ ئادىتىمۇ ئەمەس، لېكىن ئۇنى پىلنى توسقۇچى الله تائالا توسۇۋالدى» دېگەنلىكىنى، ھەمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۈگۈن قۇرەيشلەر مەندىن الله تائالا ھەرەمدە ئۇرۇش قىلىشنى چەكلەشتىن ئىبارەت ھۆكمىنى ئۇلۇغلايدىغان بىرەر پىلان - لايىھەنى سوراپلا قالسا، ئۇنى ئۇلارغا بېرىۋېتىمەن» دېگەنلىكىنى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىنى بىر سىلكىشى بىلەنلا تۆگىنىڭ سەكرەپ تۇرۇپ كەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مەككە پەتھى بولغان كۈنى مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا فىلنىڭ مەككىگە (كىرىشىنى) توختىتىپ قالدى ۋە ئۇنىڭغا پەيغەمبىرىنى ۋە مۆمىنلەرنى ئىگە قىلدى. بۈگۈن ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى تۆكۈشنىڭ ھاراملىقى خۇددى ئۇنىڭ تۈنۈگۈنكى ھاراملىق ھالىتىگە قايتتى. بىلىڭلاركى، (بۇ سۆزۈمنى) بۇ يەردە بار كىشىلەر يوق كىشىلەرگە يەتكۈزسۇن».

الله تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن، شۇنىڭ بىلەن فىل سۈرىسىنىڭ تەپسىرى ئاياغلاشتى.

[1] قەسۋا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنىڭ ئىسمى

www.munber.org